

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Антоненко Олександр Анатолійович,
доцент кафедри трудового, земельного
та господарського права Одеського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Військовополоненими, у розумінні Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р., є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил.

2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; с) вони носять зброю відкрито; в) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.

4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку.

5. Членів екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [1].

Відповідно, вказаних осіб можуть залучати до громадських робіт; до відбудови міст, поки ті перебувають на території держави, яка взяла їх у полон. Зауважується, що це не є покаранням. Військовополонені до того часу, як повернуться додому, найчастіше за все працюють в країні, зокрема займаються деревообробкою під охороною на режимних об'єктах [2].

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 257 [3] утворено Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими та затверджено Положення про нього. Організаційне, інформаційне, матеріально-технічне забезпечення діяльності Координаційного штабу покладено на Мінреінтеграції.

Порядок тримання військовополонених з моменту введення воєнного стану, який охоплює воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 року № 413 [4].

До відповідальності притягують тільки тих військових командирів, які давали злочинні накази – вбивати, грабувати, гвалтувати цивільних, вбивати беззбройних, – а також тих військових, які виконували ці накази, або на власний розсуд вчиняли дії, які несумісні з веденням війни.

Проти таких осіб відкривають кримінальне провадження та розпочинають слідчі дії з розслідування воєнних злочинів і винесення вироків. Ці справи підслідні українським судам. А якщо вчинено воєнні злочини, то відповідно можуть бути створені спеціальні військові трибунали.

Воєнні злочинці, що вчиняли злочини в Україні, зможуть бути використані як предмет обміну. Ця категорія військовополонених навіть є більш цінною для сторони агресора. Чим більше зла він накоїв, тим більша його значущість, тим більше його хочуть забрати, щоб прибрати ризики для подальших обвинувачень [2].

Стосовно процедури обміну військовополонених, щодо яких відкрита кримінальна справа або винесене покарання Верховна Рада України затвердила зміни до кримінального законодавства.

Доповнено Кримінальний кодекс статтею 84-1, яка звільняє військового від покарання, якщо було ухвалене рішення про його обмін. Якщо ж обмін не відбувся – суд за клопотанням прокурора відправлятиме засудженого для відбування покарання [5].

Дозволяється скасувати запобіжний захід підозрюваному, якщо його вирішили обміняти як військовополоненого. У разі скасування запобіжного заходу військового мають негайно звільнити і передати під нагляд уповноваженого органу.

Крім того, щодо військовополоненого, якого відправили на обмін або вже обміняли, може відбуватися спеціальне досудове розслідування. Судовий розгляд може відбуватися за відсутності обвинуваченого (in absentia).

Військових, які вже отримали вирок, звільнятимуть від покарання, якщо буде рішення про їхній обмін.

Якщо ж військових після обміну повторно затримують під час бойових дій в Україні, то їх відправлятимуть відбувати покарання.

Список використаних джерел

1. Про поводження з військовополоненими: Конвенція від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

2. Євгенія Луценко. Верховна Рада затвердила процедуру обміну військовополонених, яких підозрюють у злочинах. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/denis-malyuska-rossiyane-gotovy-peregovoram-1658749150.html>.

3. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: Постанова Кабінету міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text>.

4. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: Постанова Кабінету міністрів України від 05.04.2022 р. № 413 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text>.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.